

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента Кучай Тетяни
Петрівни на дисертацію Задворняк Людмили Сергіївни
«Формування активної громадянської позиції майбутніх учителів
гуманітарних спеціальностей в позааудиторній виховній роботі», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.07 – теорія і методика виховання

Актуальність обраної теми. Першочерговим завданням виховання сучасної молоді як найбільш мобільної частини соціуму, що підтримує, втілює в життя прогресивні реформи та характеризується значним потенціалом особистісного зростання, є реалізація громадянської позиції в умовах глобальних змін. Адже саме студенти швидко пристосовуються до нових суспільних вимог і володіють такими важливими якостями, як мобільність, сприйнятливість до інновацій, стійкість у протистоянні сучасним викликам. Патріотичні устремління студентської молоді мотивують активну участь у розвитку науки й практики освіти, забезпечують зростання самосвідомості й самореалізації у професії. Головним пріоритетом молодого покоління є саморозвиток особистості патріота-громадянина, формування свідомої активної громадянської позиції.

Вирішення питань формування громадянської позиції, перш за все, стосується майбутнього вчителя, адже держава й суспільство багато в чому покладаються на професіоналізм педагогів у вирішенні проблеми громадянського виховання молоді. У зв'язку з цим, важливим є створення у вищій педагогічній школі програм, спрямованих на національно-патріотичне виховання та формування громадянської позиції студентської молоді.

Тому, досліджувана Задворняк Людмилою Сергіївною проблема формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в позааудиторній виховній роботі – є досить важливою і актуальною в процесі реформування сучасної системи освіти.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану

науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти» (номер державної реєстрації – 0115U002571). Тему кандидатської дисертації затверджено вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №9 від 25.02.2015 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол №4 від 26 травня 2015 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, здійсненого дисертанткою і в цілому не викликає сумніву.

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, 3-ма розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, додатками.

Загальний обсяг роботи 250 сторінок (185 сторінок – основний текст).

Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки.

Задворняк Людмила Сергіївна на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету, завдання, методи дослідження.

Не викликає сумніву чітка структура дисертації, усі частини якої спрямовані на досягнення поставленої мети. План роботи логічний і послідовний, простежує проблему формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в позааудиторній виховній роботі.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження і його висновків обумовлені теоретико-методологічними позиціями, застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку.

Відповідно до мети дисертаційної роботи визначено її завдання, для реалізації яких автором проаналізовано значний масив наукової, навчально-методичної літератури. Принагідно відзначити вміння автора узагальнювати й систематизувати дослідницький матеріал. Вражає фактологічна насиченість змісту дисертації, побудованій на потужній джерельній базі.

Об'єкт і предмет дослідження адекватні меті та завданням роботи.

Дисертацію презентує високий рівень наукової новизни, де автором

- *уперше*: теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі (розвиток мотивації соціокультурної діяльності майбутніх учителів у процесі застосування аксіологічного підходу; формування надпрофесійних навичок soft skills засобами інтерактивних технологій виховної роботи; забезпечення національної спрямованості позааудиторної виховної роботи у процесі використання масових форм діяльності); створено модель формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі;

- *уточнено*: зміст поняття «активна громадянська позиція майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей»; критерії, показники й рівні сформованості активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей;

- *подальшого розвитку* набули форми й методи формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі.

Практична значущість результатів дослідження полягає у відборі діагностичного інструментарію, що надає можливість здійснювати моніторинг формування активної громадянської позиції майбутніх учителів

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження і його висновків обумовлені теоретико-методологічними позиціями, застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку.

Відповідно до мети дисертаційної роботи визначено її завдання, для реалізації яких автором проаналізовано значний масив наукової, навчально-методичної літератури. Принагідно відзначити вміння автора узагальнювати й систематизувати дослідницький матеріал. Вражає фактологічна насиченість змісту дисертації, побудованій на потужній джерельній базі.

Об'єкт і предмет дослідження адекватні меті та завданням роботи.

Дисертацію презентує високий рівень наукової новизни, де автором
- *уперше*: теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі (розвиток мотивації соціокультурної діяльності майбутніх учителів у процесі застосування аксіологічного підходу; формування надпрофесійних навичок soft skills засобами інтерактивних технологій виховної роботи; забезпечення національної спрямованості позааудиторної виховної роботи у процесі використання масових форм діяльності); створено модель формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі;

- *уточнено*: зміст поняття «активна громадянська позиція майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей»; критерії, показники й рівні сформованості активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей;

- *подальшого розвитку* набули форми й методи формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі.

Практична значущість результатів дослідження полягає у відборі діагностичного інструментарію, що надає можливість здійснювати моніторинг формування активної громадянської позиції майбутніх учителів

гуманітарних спеціальностей; розробці та впровадженні в освітнє середовище педагогічних університетів методичного забезпечення щодо реалізації педагогічних умов формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі; розробці та впровадженні у позааудиторну виховну роботу з формування активної громадянської позиції майбутніх учителів методичного посібника «Сценарії виховних заходів національно-патріотичного виховання». Матеріали дослідження можуть бути використані в системі фахової підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у процесі вивчення дисциплін «Методика виховної роботи», «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка» (розділ «Теорія виховання»); у роботі відділів молодіжної політики та виховної роботи педагогічних університетів з питання організації позааудиторної виховної роботи серед майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей.

Вірогідність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовній джерельній базі. Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації, а публікації автора з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації, праці цілком відповідають встановленим

вимогам.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчать про професійну зрілість автора.

Здійснено аналіз педагогічної та методичної літератури з проблеми формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в позааудиторній виховній роботі та схарактеризовано стан її розробленості.

За результатами дослідження доведено, що на основі аналізу філософської, психологічної та педагогічної літератури з'ясовано сутність поняття *активна громадянська позиція*, котре протрактовуємо як моральну якість, що характеризується високим рівнем розвитку національної самосвідомості особистості, спрямованістю на діяльність, корисну для суспільства, здатністю підпорядковувати особисті інтереси громадянським, служінню Батьківщині; повагу до свого народу й до інших народів та держав, прагнення внести вагомий внесок у зміцнення держави, почуття справедливості, чуйності, милосердя.

Активна громадянська позиція майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей – це інтегрована якість майбутнього вчителя, що забезпечує на основі моральної, соціальної, політичної, юридичної готовності та сформованої національної самосвідомості здійснення патріотичного виховання учнівської молоді у процесі викладання гуманітарних дисциплін та у позанавчальній виховній діяльності, формування їхньої громадянської позиції, моральних ідеалів, мотивування соціальної активності та спрямування учнів до суспільно значущої діяльності.

Виховна позааудиторна робота потрактовується як процес оволодіння майбутніми вчителями гуманітарних спеціальностей соціальним досвідом, багатою духовною культурою рідного народу, його соціальною ментальністю, національним світоглядом, що є основою формування особистісних рис громадянина-патріота України та поєднує національну

самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, індивідуальні здібності і таланти.

Створена модель орієнтована на очікуваний результат і передбачає можливість перевірки та корекції виховного процесу, вона інтегрує цільовий, методологічний, змістовний, процесуальний, оцінювально-результативний блоки. Модель включає педагогічні умови формування активної громадянської позиції майбутнього вчителя, а саме: розвиток мотивації соціокультурної діяльності майбутніх учителів у процесі застосування аксіологічного підходу; формування надпрофесійних навичок soft skills засобами інтерактивних технологій виховної роботи; забезпечення національної спрямованості позааудиторної виховної роботи у процесі використання масових форм діяльності.

У структурі активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей виокремлено та обґрунтовано компоненти, критерії, показники та рівні сформованості досліджуваного феномену. Зокрема, компонентами визначено: аксіологічний, когнітивний, діяльнісний. Відповідно до виокремлених компонентів визначено критерії та показники, до яких віднесено – *ціннісно-мотиваційний*: система мотивів, ціннісних орієнтацій, ідеалів; позитивна установка на активну участь у суспільному житті; соціально значущі моральні цінності, загальнолюдські якості; *інтелектуально-гносеологічний* з показниками: правові, полікультурні та морально-духовні знання; уміння аналізувати соціальні ситуації і проблеми, генерувати власну точку зору; єдність громадянської позиції та професійної самореалізації; *світоглядно-діяльнісний*: усвідомлене виконання обов'язків; участь у соціально значимій діяльності; громадянська активність та ініціативність. Виокремлені та обґрунтовані критерії та показники дозволити характеризувати три рівні сформованості досліджуваної якості у майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей: високий, середній і низький.

До методичного забезпечення першої педагогічної умови – *розвиток мотивації соціокультурної діяльності майбутніх учителів у процесі застосування аксіологічного підходу* – віднесено різноманітні методи і форми виховання: бесіди, диспути, круглі столи; вечори запитань і відповідей; літературно-музичні композиції; гуртки за інтересами, акції милосердя; експедиції; екскурсії історико-культурними місцями рідного краю; виставки художньої-національної творчості; книжкові виставки; тематичні стенди, вечори зустрічей з відомими українськими діячами літератури і культури; бесіди з народними майстрами з різних видів ремесел, музикантами, художниками. Методика реалізації другої педагогічної умови – *формування надпрофесійних навичок soft skills засобами інтерактивних технологій виховної роботи* – включала такі інтерактивні технології виховання, як: ігрові та проєктувальні; форми виховання: національні маніфести; відкриті трибуни; соціальні тренінги; клуби; фестивалі; гуртки. Методика реалізації третьої педагогічної умови – *забезпечення національної спрямованості позааудиторної виховної роботи у процесі використання масових форм діяльності* – включало такі форми: проведення національних свят; урочистих заходів щодо календарних дат; флешмобів; акцій милосердя.

Проведена на заключному етапі дослідження діагностика сформованості активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у позааудиторній виховній роботі засвідчила ефективність запропонованої моделі та педагогічних умов. Так, у 132 (55,46 %) студентів ЕГ переважав високий рівень сформованості активної громадянської позиції, тоді як кількість студентів із низьким рівнем зменшилася на 36,56 %.

Позитивна динаміка рівнів активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей обумовлена реалізацією визначених педагогічних умов та розробленою моделлю. Здійснене дослідження, звісно, не претендує на вичерпний розгляд усіх аспектів цієї проблеми. Напрямами подальших досліджень можуть бути такі: психологічні особливості та

чинники формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей; розроблення нових моделей та педагогічних умов, інноваційних технологій і методик формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у процесі позааудиторної виховної роботи.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

У цілому, підкреслюючи обґрунтованість результатів представленого дослідження, відмітимо ряд дискусійних положень та зауважень до змісту роботи, а також висловимо окремі побажання:

1. У підрозділі 1.1. дисертації подано достатньо глибокий дефінітивний аналіз основних понять дослідження, у той же час варто було більш чітко розкрити співвідношення між такими змістовно близькими поняттями, як «позааудиторна виховна робота» та «позанавчальна виховна робота».

2. У підрозділі 1.2. дисертації глибоко та детально схарактеризовано громадянське виховання студентської молоді як основний шлях формування активної громадянської позиції майбутнього вчителя. Бажано було б ширше розкрити особливості виховної роботи із студентами саме гуманітарних спеціальностей.

3. Описуючи організацію та проведення експерименту, слід було детальніше схарактеризувати методику діагностування рівня сформованості активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей.

4. Цінність роботи була б значно вищою, якби дисертантка проаналізувала зарубіжний досвід формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей.

5. У тексті дисертації подекуди зустрічаються мовностилістичні огріхи і помилки.

Водночас вважаємо, що вказані зауваження та побажання мають дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки дослідження.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота Задворняк Людмили Сергіївни «Формування активної громадянської позиції майбутніх учителів гуманітаних спеціальностей в процесі позааудиторної виховної роботи» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – Задворняк Людмила Сергіївна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент, професор
кафедри педагогіки та психології
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Т. П. Кучай

Підпис Т.П. Кучай завіряю.
Завідуюча відділом кадрів
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейплік